

Kulturhistorisk inventering

HAGAKYRKAN

Borlänge stad, Dalarnas län

Antikvarisk rapport 2018:2

Svenska kyrkan

 **Dalarnas
museum**

Kulturhistorisk inventering

HAGAKYRKAN

Stora Tuna församling
Borlänge stad, Borlänge kommun
Dalarnas län

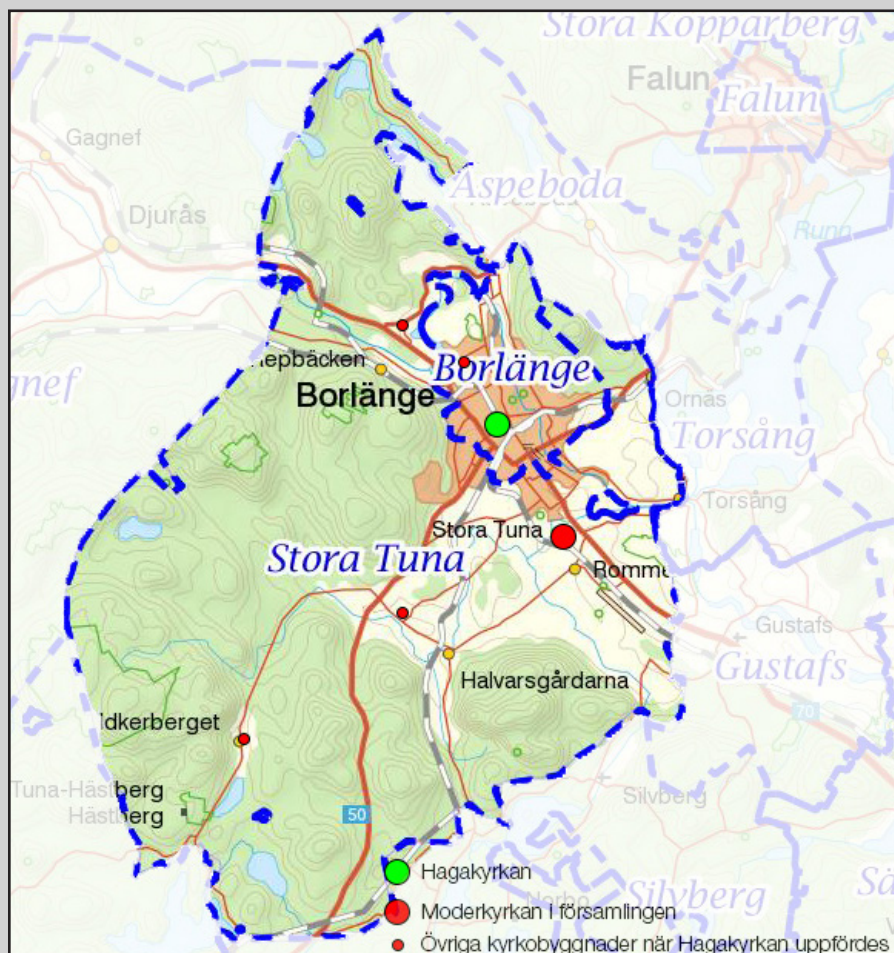
Antikvarisk rapport 2018:2
Dnr: 16/15

HUVUDFÖRFATTARE: Adam Moll

Foton: Där inget annat anges är foton tagna av
Adam Moll och Simon Langwagen, Dalarnas museum

INNEHÅLL

INLEDNING.....	7
Bakgrund.....	7
Syfte.....	7
Mål.....	7
Användningsområden.....	7
Rapportens upplägg.....	7
Process och metod.....	8
Kulturrehistoriskt värde.....	8
 HISTORIK OCH UTFORMNING.....	11
Kyrkomiljön.....	12
Övriga byggnader.....	13
Kyrkoanläggningen.....	14
Exteriör.....	14
Interiör – kyrkan.....	15
Inredning.....	15
Senare större förändringar.....	16
Kronologi.....	17
 KULTURHISTORISK VÄRDERING.....	18
 KÄLLOR.....	22

Geografi

Samhället Borlänge i den stora och rika Stora Tuna socken gick under 1800-talets andra halva från att vara en bondebygd till att bli ett stations- och komplementsamhälle till de framväxande industrierna Domnarvets järnverk och Kvarnsvedens pappersbruk. Orten Borlänge blev ett municipalsamhälle 1891 men redan 1898 bröt sig orten ut till en egen köping. Domnarvet blev municipalsamhälle 1925 men bildade 1929 istället Domnarvets landskommun. Borlänge köping och Domnarvets landskommun slogs ihop 1944 till Borlänge stad, som sedan tillsammans med Stora Tuna landskommun vid kommunreformen 1971 slogs ihop till nuvarande Borlänge kommun. Landskommunerna, köpingen och staden låg alla inom Stora Tuna församling.

Hagakyrkan skyddas som kyrkligt kulturminne enligt kulturmiljölagen 4 kap. 3 §.

INLEDNING

Bakgrund

På uppdrag av Västerås stift har Dalarnas museum genomfört en inventering av Hagakyrkan. Fältarbetet genomfördes under sommaren 2017 av byggnadsantikvarie Adam Moll och yrkespraktiserande antikvarie Simon Langwa-
gen från Uppsala universitet Campus Gotland. Den här inventeringen är en del av det större stiftsprojektet *Moderna kyrkor i Dalarna*, vars syfte varit att inventera kyrkobyggnader som ägs av Svenska kyrkan i Dalarnas län och som uppförts under perioden 1930–1981. Liknande inventeringar har även utförts i de delar av Västerås stift som ligger i Västmanlands och Örebro län.

Moderna kyrkor i Dalarna är en del av projektet *Dalamodernismen* som syftar till att översiktligt dokumentera och kulturhistoriskt karaktärisera och bedöma byggnader och bebyggelsemiljöer i Dalarna uppförda under perioden 1930-1980. Projektet genomförs av Dalarnas museum.

Projektet är även en fortsättning på projektet *Västerås stift – moderna kyrkor*.

Syfte

Inventeringens syfte har varit att identifiera och översiktligt dokumentera kyrkobyggnaden och dess kulturhistoriska värden. Vidare har syftet även varit att belysa de moderna kyrkomiljöerna som en del av det moderna samhällets framväxt och förändring.

Mål

- Att genom samverkan öka kunskapsnivån och medvetenheten av Svenska kyrkans moderna bebyggelse och miljöer i Dalarnas län, Västerås stift.
- Genom att sprida kunskapen om modernismens kyrkobyggande öka känslan av delaktighet i det kyrkliga kulturarvet.
- Att öka kunskapen och förståelsen för det moderna kyrkobyggandets gestaltning, arkitektoniska uttryck och kulturhistoriska värde.
- Att förstå hur de teologiska förändringarna och demokratiseringen av liturgin har påverkat synen på kyrkorummet och dess gestaltning och arkitektur.
- Att skapa ett underlag för planering av underhåll och förvaltning av kyrkobyggnaderna.

Användningsområden

Stift, länsstyrelse, och förvaltare får bättre överblick och beslutsunderlag för att i handläggning och förvaltning värna de kulturhistoriska värdena i de moderna kyrkorna. Underlaget är av vikt vid exempelvis större och mindre vårdinsatser, ombyggnationer och avyttring.

Genom en större kunskap och medvetenhet om modernismens kyrkobyggande, dess uttryck, kvalitéer och kulturhistoriska värden, skapas möjligheter till att bättre hävda deras specifika värden och få till stånd underhåll som tar till hänsyn dessa.

Rapportens upplägg

I rapportens huvuddel redovisas det bakomliggande arbetet, en historik över byggnadens tillkomst och förändringar samt en övergripande kulturhistorisk värdering av byggnaden i sin helhet. Som bilagor finns beskrivningar av alla rum i byggnaden, huvudsakligen redovisade i tabellform. I tabellerna är enskilda byggnadsdelar beskrivna och värderade.

Förbindelsegången som sammanbinder Hagakyrkan och stadshuset. Entréer till respektive byggnad finns på vardera sida i passagen till innergården.

Process och metod

Inventeringen började med arkivstudier i kyrkoarkiven. Arkivunderökningarna har varit en stor del av arbetet, för att titta på de handlingarna som berört byggnadernas tillkomst och förändringar. Större delen av arkivhandlingarna finns på Uppsala landsarkiv, ULA. Omfattningen på handlingar för de olika kyrkorna varierar kraftigt, från att vara näst intill obefintligt till att vara mycket omfattande. Materialet har sedan sammanställts till denna rapport.

Efter arkivstudierna vidtog inventeringsarbete i fält där varje kyrka dokumenterades i ord och bild rum för rum. Efter fasen med dokumentationsarbete och historiska efterforskningar bearbetades det insamlade materialet i en värderingsprocess som utgår från den arbetsprocess som beskrivs i Axel Unnerbäck's *Kulturbistorisk värdering av bebyggelse*, tillsammans med tankegodts från Riksantikvarieämbetets *Plattform Kulturbistorisk värdering och urval*. Begreppsvärlden som används i Unnerbäcksmetoden beskrivs närmare i Bilaga 1.

Alla moment i arbetsprocessen har genererat rapportmaterial, och själva rapportskrivningen bestod främst i att sammanställa de olika pusselbitarna. Arbetsprocessens sista moment var layout samt kart- och bildredigering.

Kulturbistoriskt värde

En kulturbistorisk värdering går ut på att fastställa varför en kyrkobyggnad eller motsvarande miljö är värdefull för samhället idag. En kulturbistorisk värdering utförs vanligen genom att en byggnadsantikvarie metodologiskt undersöker byggnadens kvaliteter och egenskaper, sätter in dem i ett större sammanhang och förklarar hur byggnaden är värdefull och varför. Genom att utgå ifrån en värderingsmetod som är väl förankrad inom kulturarvssektorn blir resultaten av värderingen jämförbara med andra liknande värderingar och kan ligga till grund för hållbara beslut om en byggnad eller miljö. En metodologiskt utförd kulturbistorisk värdering är öppen för kritisk granskning eftersom den är möjlig att återskapa. Detta är en förutsättning för hållbar kulturmiljövård.

Frisen ovanför huvudentrén är skulpterad av Carl Elmgren. Den har temana Ordet, Bönen, Arbetet och Musiken.

Den kulturhistoriska värdering som återfinns i slutet av rapporten har genomförts med utgångspunkt i den metod för kulturhistorisk värdering som återfinns i Axel Unnerbäcks *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse* (Riksantikvarieämbetet, 2003). Metoden har kompletterats med tankegods från *Plattform kulturhistorisk värdering och urval* (Riksantikvarieämbetet, 2015). Den kulturhistoriska värderingen bygger på kunskap och information som är utspridd i hela den kulturhistoriska dokumentationen, både i de bifogade tabellerna och i rapportdelen.

Ett centralt begrepp för den kulturhistoriska värderingen är *kulturhistoriskt värde*. I denna rapport används begreppet för att beskriva två olika kategorier av värden: *dokumentvärden* och *upplevelsevärden*.

En byggnad som har dokumentvärden bär på viktig information om det förflutna. Syftet med att värna dokumentvärden är att bevara källor till historisk kunskap som kan bidra med ökad förståelse för människans livsvillkor i skilda tider – inklusive vår egen tid. Byggnader med höga dokumentvärden kan erbjuda kunskap om historiska skeenden och berättelser som anses särskilt relevanta för samhället.

En byggnad som tillskrivs upplevelsevärden bär på kvaliteter och egenskaper som en betraktare med sina sinnen upplever och reagerar på. En byggnad av mycket hög hantverksmannamässig kvalitet kan exempelvis upplevas som vacker – ett estetiskt upplevelsevärde. Gamla byggnader som använts av många människor kan vara viktiga minnesmärken och utgöra en viktig aspekt av gruppers eller individers identitet – ett socialt identitetsvärde.

Byggnadens sammantagna kulturhistoriska värde utgår från en sammanvägning mellan dokumentvärden, upplevelsevärden och vissa förstärkande egenskaper så som pedagogisk användbarhet, autenticitet, sällsynthet och representativitet. Alla värden som tillskrivits kyrkobyggnaden förklaras i sitt sammanhang i den kulturhistoriska värderingen. Ett sådant förfarande underlättar förståelsen för värderingen och gör det möjligt att granska den vetenskapligt.

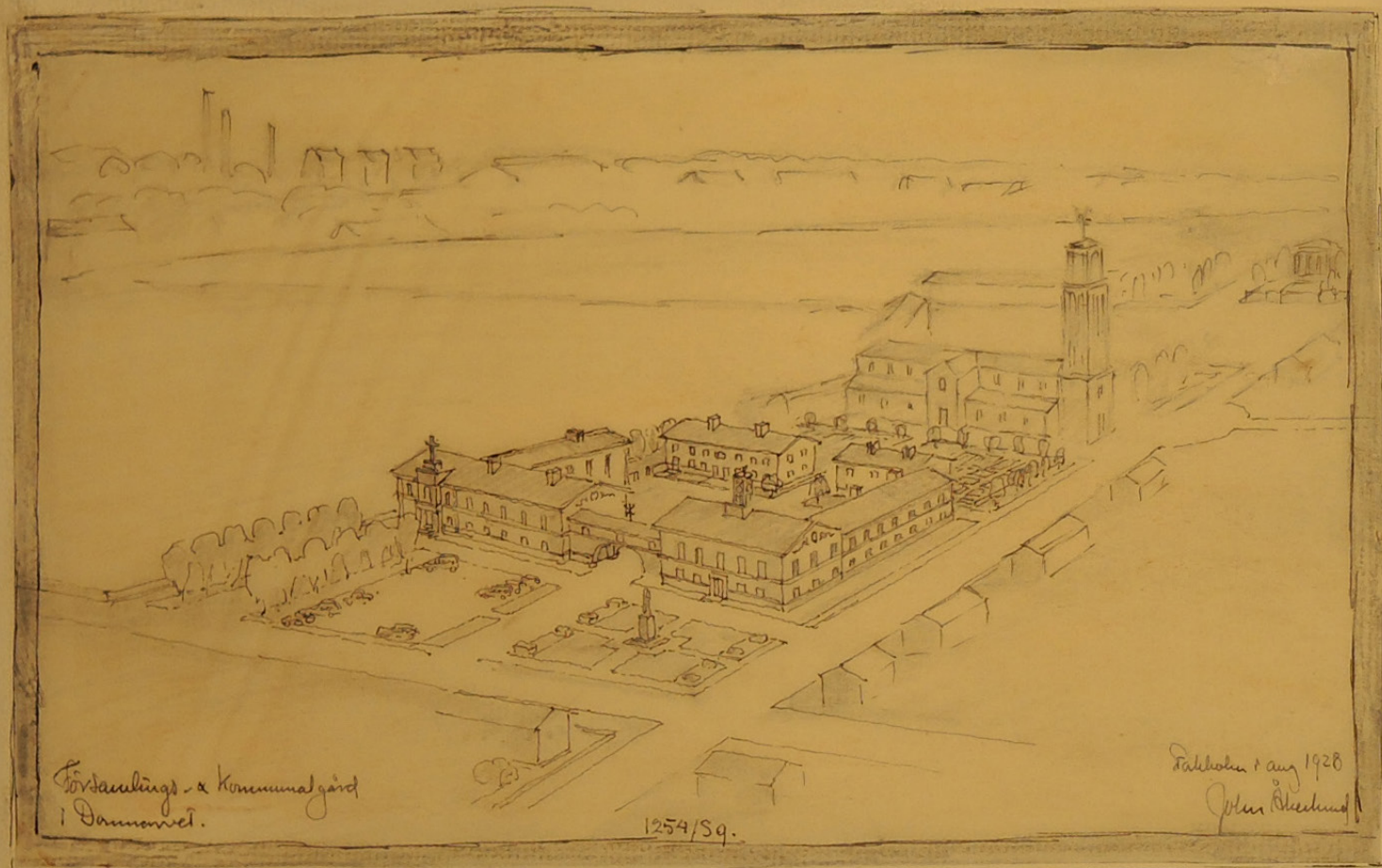
Klocktornet är beläget rakt ovanför huvudentrén till kyrkorummet.

I sakristian finns en enkel piscina och en ursprunglig stol.

Församlingsdelens övre hall.

Skiss av John Åkerlund från 1928 som visar anläggningen. Observera den tilltänkta kyrkan i bakgrunden. Källa: ULA

HISTORIK OCH UTFORMNING

Historik, utformning och kronologi delvis hämtad från Darphin, Jean-Paul, *Kulturbistorisk karakteristik, Hagakyrkan*, 2005.

År 1902 tillsatte Stora Tuna församling en prästbefattning vars ansvarsområde avsåg Borlänge köping och Domnarvets landskommun. För gudstjänsterna i området lånades inledningsvis stora salen i Stora Kopparbergs Bergslags föreningslokal. Under följande år diskuterades och övervägdes ständigt frågan om uppförandet av en distriktkyrka, alternativt av ett församlingshem och slutligen av bådadera. Diskussionen grundades i att församlingen förvisso hade en stor kyrkolokal i Stora Tuna kyrka, men att den var belägen för långt ifrån det växande bebyggelsecentrat. Under året 1920 beslöt därför kyrkorådet att inköpa ett markområde från Stora Kopparbergs Bergslag. Det skulle dock dröja ytterligare många år innan kyrkan kom till.

Från och med 1926 påbörjades en utredning om att uppföra en gudstjänstlokal. Efter många turer och utredningar beslöt 1934 kyrkofullmäktige att uppföra ett centralt beläget församlingshem. Parallellt beslöt kommunfullmäktige i Domnarvets landskommun att uppföra ett nytt förvaltningshus. Avsikten var att verksamheterna skulle integreras i samma byggnadskomplex men uppföras som självständiga enheter.

Den annorlunda lösningen kom på sätt och vis att integrera och placera den kyrkliga verksamheten mitt i samhället. Benämningen på den sakrala delen blev Domnarvets-Borlänge församlingshem medan förvaltningsdelen kom att kallas för Domnarvets kommunalhus. 1944 sammanslogs Domnarvets landskommun och Borlänge stad och kommunalhuset omvandlades till stadshus.

Fasad och sektion ritad av John Åkerlund i augusti 1928. Observera kyrkokonturerna i bakgrunden. Källa: ULA

Gudstjänstlokalen var inordnad i en funktionell byggnad där utrymmen för församlingsverksamhet och expeditiönsarbete sammanfördes ändamålsenligt. Samtidigt förenades den kyrkliga verksamheten med närheten till kommunal service, i ett för sin tid ovanligt koncept.

Kyrkomiljön

Såväl kommunen som församlingen var i behov av centralt belägna och ändamålsenliga lokaler för sin verksamhet. Området kring den valda platsen kom senare att utvecklas till del av nuvarande stadens kärna.

Parterna beslöt att anläggningen skulle uppföras på tomten som församlingen tidigare inköpt från Stora Kopparbergs Bergslag. En idé tävling utlystes mellan flera arkitekter. Uppdraget att utforma anläggningen tillföll arkitekt John Åkerlund, Stockholm. Det första spadtaget togs i september 1934 och byggnaden invigdes i september 1936.

På vissa planer, ritningar och skisser från arkitekten syns att Åkerlund planerat anläggningen med utgångspunkten att en separat, större, kyrkobyggnad skulle uppföras söder om kommun- och församlingsgården, och bortanför de två husen med tjänstebostäder som uppfördes samtidigt. Någon stor kyrka uppfördes emellertid aldrig, utan församlingshemmet fick fylla den funktionen. Namnet Hagakyrkan kom först 1972.

Hagakyrkan var alltså inte avsedd att bli Borlänges stadskyrka, så till sin karaktär skiljer sig byggnaden markant från de flesta kyrkobyggnader. Detta beror på att själva kyrkan utgör en integrerad del av ett större byggnadskomplex med mångsidiga funktioner samt att kyrklig verksamhet och borgerliga funktioner förenats i en gemensam byggnad. Anläggningen har likheter med klosterarkitekturen där byggnader sammankopplas kring en klostergård. De unika särdragen gäller såväl avseende föreningen av funktioner som bebyggelsekaraktären. Vid tidpunkten för uppförandet var området obebyggt och byggnaderna uppträdde därför som en samordnad och friliggande bebyggelsegruppering. Till viss del och sett i sin helhet förmedlar anläggningen associationer till italiensk palats- och klosterarkitektur. Portalen i fasadens mitt förenar båda flyglarna och markerar ingången till anläggningens inre gård. I bakgrunden kyrkobostället, ett av de två bostadshusen som sluter gården på södra sidan.

Konstnären Simon Gates förslag till altarkomposition, juli 1935. Källa: ULA

Anläggningen uppställdes så att den nordliga sidan utformades som huvudfasad, med entréer vända mot gatan. Östra flygeln avsattes till kyrkans funktioner medan den västra tillföll kommunens förvaltning. Flygelbyggnaderna mot huvudgatan har två våningar var, över en halv källarvåning. De är sammanbundna i mitten genom en lägre och i fasaden indragen portalbyggnad. Sidobyggnaderna är lägre och sammankopplade i vinkel med huvudflyglarna. Två likartade och fristående bostadshus sluter anläggningen på baksidan, i sydost. Hela anläggningen är anlagd kring en mittaxel som löper rakt igenom parken, mittportalen, den inre trädgården och mellan de fristående bostadshusen på baksidan.

Innanför byggnadernas kransuppställning skapades en innergård, med karaktär av klosterträdgård. Damm, låga murar och noggrant vald vegetation underströk den avsiktliga intimiteten som valdes som tema för den inre gården.

Framför anläggningens offentliga sida och huvudfasad, i nordväst, anlades en öppen park. Denna har kvartersindelningar och planterade alléer riktade mot portarnas axlar. Nivåskillnader i terrängen utnyttjas skickligt mellan olika delar av trädgården. Det finns påtagliga drag av renässansens trädgårdskonst i de påkostade gårdarna som ritades av trädgårdsarkitekt Sven Hermelin, men Hagaträdgårdarna är i synnerhet representativa för det klassicistiska idealet.

Övriga byggnader

Anläggningen omfattar även två friliggande bostadshus som uppfördes som fond, sydöst om innergården. Båda var avsedda som tjänstebostäder, det ena åt kyrkan och det andra åt kommunen.

Under 1970-talet uppfördes ett nytt stadshus sydväst om anläggningen. Det nya stadshuset anslöts till anläggningens västra flygel med en täckt gångbro. Området kring anläggningen är numer till större del bebyggt, och även nya gator har tillkommit.

Skiss över innergården. John Åkerlund, augusti 1928. Källa: ULA

Kyrkobyggnaden

Hagakyrkan utgör, såväl funktionsmässigt som arkitektoniskt, del av en representativ anläggning som inrymmer offentliga funktioner. Ursprungligen omfattade den kyrkliga delen gudstjänstsal, pastorsexpedition, integrerad vaktmästarebostad, flera rum för ungdomsverksamheten samt en fristående byggnad avsedd som prästbostad. Den kommunala delen, som är något mindre till ytan, är en nästan symmetrisk upprepning av kyrkodelen. Ditt hörde en samlingssal om 300 platser för kommunfullmäktige samt för större evenemang, kontorslokaler, flera mindre sammanträdesrum för nämnderna, landsfiskalskontor, polisstation, bibliotek m.m. samt en fristående byggnad med tre tjänstelägenheter, vilken balanserade kyrkobostället intill.

Exteriör

Kyrkan och församlingshemmet är integrerade delar i en samordnad byggnadsanläggning med enhetliga stildrag. Flyglarna för kyrkan och för kommunen förenas genom en gemensam sammanbindande portalbyggnad som utgör entrén mot anläggningens gård. Den östra flygeln med kyrkliga funktioner balanseras av den västra flygeln med stadshuslokaler som är uppförd i samma karaktär och med samma volym.

Den kyrkliga delen är uppförd i vinkel med två våningar. Kyrkans huvudentré är infälld i en risalit som markeras genom avvikande material och färgsättning samt genom listverk och fält. Porten har stenomfattningar med skulpterat stenfält i överdel, en praktfull relief huggen i kalksten av Carl Elmberg (med tema: Gudslängtan, ordet, bönen, arbetet och musiken). Ursprungligen inramades portalen av smäckra och tidstypiska belysningsarmaturer. En stentrappa leder till kyrkans offentliga ingång. Bortom entrén ligger kyrksalens vapenhus. Entrépartiet bildar samtidigt kyrkans torn, och är därför krönt med ett öppet klocktorn som bär två klockor. Ytterligare en ingång, till expeditionssdelen, är förlagd till husets gavel under mittportalen.

Byggnadernas stomme är uppförd av lättegel på sockel av betong. Den klassicistiska exteriören är putsad och avfärgad i lejongult. Yttertaken består av sadeltak med flacka vinklar täckta med kopparplåt. Fönsteröppningarna är höga och rundbågiga. Anläggningen präglas främst av nyklassicism och inspirationen har hämtats från monumental arkitektur med Italien som förebild. Stilvalet framhävs särskilt i byggnadernas ingångar genom inramade och betonade dörrar, trappsteg, torn samt i den öppna portalen med ingången mot den gemensamma gården. Karaktären upprepas i såväl den främre som den inre trädgården.

Vid 1970-talsrestaureringen fick kyrkorummet en ny, stark, färgsättning i blått och orange. Efter att bänkinredningen togs bort är dock färgsättningen inte lika markant längre.

Interiör och inredning

Kyrkorummet är förlagt till norra flygelbyggnadens bottenvåning, men motsvarar två våningar i sin höjd. Kyrkorummet är enskeppig och rektangulär, 22 x 11 meter, uppförd som salkyrka med halvrund koravslutning i absidform mot öster. Innerväggarna är vitputsade, men kyrkorummet understryks av starka färger. Det platta innertakets takbjälkar är målade i orange och den fasta bänkinredningen var målad i djupblått, en kulör som återanvänts i de ersättande stolarnas klädsel. Kyrksalen har fem fönsteraxlar med höga smala, rundbågiga fönster motsvarande två våningar på höjden. Kyrkorummet har en förlängning i form av en större hall ansluten till entrén och trapphuset.

I bottenvåningen och i vinkel mot kyrkorummet inrymdes ursprungligen pastorsexpedition, filmrum, arkivrum och en vaktmästarbostad. Till den övre planen förlades tre samlingssalar med gemensam hall samt en läktare även avsedd som konfirmandsal. Till församlingshemmets källarvåning förlades en värmecentral avsedd för hela anläggningen.

Anläggningens ursprungliga fasta och lösa inredningar präglas såsom exteriörerna av klassicismens formspråk. Detaljer, inslag och inspiration har hämtats från monumental klassisk arkitektur. Kyrkorummet inreddes ursprungligen med 36 öppna bänkar, 18 dubbla rader med 8 platser på varje bänk eller sammanlagt 288 sittplatser. Korabsiden är till större del inredd med rödbrun Gustamarmor från Brunflo. Såväl altaret, altarringen, predikstolen, dopfunten och golvet är utförda i detta material. Inredningens marmor har dekorerats med bibliska scener i reliefer utförda efter skisser av Simon Gate. Altarringen är prydd med klassiska kristna symboler. Till den fasta inredningen hör även en specialtillverkad orgel om 13 stämmor.

Bakom högaltaret har Simon Gate även utfört en stor, över två meter hög, mosaik föreställande Kristus stående. De modernistiska ljuskronorna av kristall från Orrefors glasbruk har sin motsvarighet i Göteborgs konserthus. Även dessa är utformade av Simon Gate liksom armaturerna i kommunhusets samlingssal. Det ursprungliga dekormåleriet utfördes av Eric Jerkhe.

Till utsmyckningen hör även ett krucifix av Arvid Backlund, en vävd tapet av Sofia Widén samt ett porträtt över en av kyrkans främsta donatorer, Helena Andersson, och en tavla föreställande Tunabygden utförd av Morakonsnären Anders Loman.

Förutom att kyrkorummet fick en ny färgsättning 1974 så utökades läktarens yta och en trappa byggdes.

Det ursprungliga lösa möblemanget ritades och levererades av arkitekt David Blomberg. Mattor levererades av Axel Helldens möbleringsaffär, Borlänge. Gardiner härstammade från firman Robert Ditzinger och altartextilier från Libraria, båda i Stockholm. I samband med byggstarten inmurades i byggnaden ett kopparskrin med diverse dokument.

Senare större förändringar

Under år 1974 genomgick Hagakyrkan en omfattande restaurering under ledning av arkitekt Åke Temnerud och med Lennart Högosta som byggmästare. Åtgärderna innebar främst ändringar i rumsfördelningen inom den administrativa delen. En av övervåningens samlingssalar delades upp till mindre kontorsrum, och övervåningens kaffekök flyttades till en av hallarna som delades upp.

Ytterligare förändringar genomfördes 1994 inom framför allt den administrativa delen med nya ändringar i rumsfördelningen, samtidigt borttogs ett antal bänkrader i kyrkan. Ytterligare en av övervåningens samlingssalar delades upp till mindre kontorsrum, och kaffeköket flyttades än en gång till en av övervåningens hallar. Samtliga fasta bänkar avlägsnades år 2000 och ersattes med lösa stolar, en åtgärd som har inverkat påtagligt på kyrkorummets karaktär.

Kontorskorrideren på övervåningen tillkom i sin nuvarande form 1994. Gamla dörrar återanvändes och nya tillverkades med de gamla som förlaga.

Kronologi

Årtal:	Händelse:	Källa:
1934-36	Nybyggnation, kyrka, församlingshem, kommunhus och tjänstebostäder: arkitekt John Åkerlund. Utsmyckning, bl.a. Simon Gate	Illerstad, 1990 Ahlberg, 1996 Minnesskrift, 1936
1956	Bronsskulpturen "Bianca" tillkommer och uppsätts mitt i parken, framför anläggningens huvudfasad.	
1966	Ombyggnad bottenvåningen: ändring i rumsfördelning, nya kontorsrum	ULA
1970-tal	Anläggningens västra flygel, kommunkontoret, sammankopplas med täckt gångbro till det nya stadshuset som uppförs väster om det befintliga	
1974	Restaurering, arkitekt Åke Temnerud, byggmästare Lennart Högosta. Ommålning av kyrkan, ändringar i rumsfördelning på övervåningen.	ULA
1982	En hiss tillkommer i vinkeln mellan kyrkorum och pastorsexpedition. Arkitekt är Åke Temnerud.	Bygg- och kartkontoret, Borlänge kommun
1994	Ombyggnad invändigt, kontorsdel och pastorsexpedition. Ändring av rumsfördelning på vissa platser. Borttagning av 2 bänkrader fram och 2 bak.	Bygg- och kartkontoret, Borlänge kommun
2000	Borttagning av samtliga resterande bänkrader, slipning och lackering av trägolvet. Bänkarna ersätts med lösa stolar.	Dalarnas museums arkiv

Den enda fysiska kopplingen till stadshuset är förbindelsegången men genom sin enhetliga gestaltning upplevs de två olika byggnaderna som en gemensam anläggning.

KULTURHISTORISK VÄRDERING

Hagakyrkan i Borlänge är en speciell byggnad med stora värden. De viktigaste värdena är kopplade till fyra olika företeelser:

1. Sättet som de kyrkliga och borgerliga kommunerna förenats i en gemensam anläggning.
2. Hur Hagakyrkan används till de tre funktionerna kyrka, församlingshem och kansli.
3. Byggnadens högkvalitativa utsmyckning, i synnerhet i form av Simon Gates kor.
4. Anläggningens yttre miljö där kyrkan är en del av helheten tillsammans med stadshuset och tjänstebostäderna.

Den första företeelsen är ett sällsynt grepp. Även om kyrkan och kommunen 1934 båda hörde till den allmänna sfären så var gemensamma byggnader ovanliga. Företeelsen påminner närmast om forna tiders sockencentrum där prästgård, sockenstuga och kyrka låg i omedelbar närhet av varandra. Vid 1930-talet så hade det kyrkliga och det borgerliga sakta men säkert börjat separeras mer än tidigare, men fortfarande så var banden så starka att en gemensam anläggning var möjlig. Det är heller inte omöjligt att en tanke bakom uppförandet var att ytterligare stärka banden i tider när de försvagades allt mer. Oavsett så har företeelsen i sitt uttryck med Hagakyrkan och stadshuset ett mycket högt samhällshistoriskt värde eftersom det gör att vi förstår hur viktig och nära kopplad religionen var till övriga samhället. Det finns även ett arkitekturhistoriskt värde eftersom anläggningen är ett ovanligt

En av övervåningens kvarvarande samlingssalar.

och intressant exempel på hur arkitekturen lyckats förena två parter och funktioner. Av samma anledning så finns det ett också arkitektoniskt värde eftersom en arkitekten lyckats ge besökaren en spännande upplevelse av att se och märka kontrasten respektive det gemensamma mellan den kyrkliga byggnaden och den borgerliga. Att kyrkan lyckats få en så framträdande men samtidigt balanserad plats i anläggningen ger byggnaden ett samhällshistoriskt värde eftersom den illustrerar hur viktig religionen var i samhället.

Den andra företeelsen är intressant främst eftersom det visar att i första hand så byggdes ursprungligen ett församlingshem med expeditionslokaler, och i andra hand en gudstjänstlokal. Det illustrerar hur det kyrkliga livet och kyrkans roll förändrats från tidigare seklers auktoritära tagnérlador till en del av välfärdsbyggandet som var till för medborgarnas själsliga välbefinnande. Av den anledningen så har företeelsen ett mycket högt samhällshistoriskt värde. Även Åke Temneruds 1970-talsrestaurering har således ett samhällshistoriskt värde eftersom den kan illustrera hur kansliutrymmen prioriterades högre än samlingssalar i takt med att kyrkans krav på administration förändrades. Sättet som byggnadens tre funktioner som kyrka, församlingshem och kansli förenas ger företeelsen ett arkitekturhistoriskt värde eftersom det är ett förhållandevis tidigt exempel på en flerfunktionell kyrkobyggnad – något som kom att bli mycket vanligt senare under den modernistiska epoken.

Byggnadens utsmyckning av Simon Gate håller mycket hög klass. Koret i kyrkorummet utfört i Gustamarmor från Brunflo har dekor som tydligt påminner om Gates slipade konstglasvaser. Därför har koret ett mycket högt konst-

Simon Gates korutformning har ett mycket högt konstnärligt värde.

närligt värde. Sättet som Gates konstnärliga uttryck överförs till kyrkobyggnaden ger ett arkitektoniskt värde, och det faktum att en av Sveriges främsta glaskonstnärer anlätades för att utföra utsmyckningen av kyrkorummet ger ett arkitekturhistoriskt värde eftersom det visar hur samtidskonsten tog plats i byggnader under perioden.

Anläggningens yttre miljö har ett högt arkitektoniskt värde eftersom Hagakyrkan på ett elegant sätt tillsammans med stadshuset och tjänstebostäderna bildar en harmonisk helhet, där byggnaderna har olika särdrag men en gemensam karaktär. Att anläggningen är utförd i en klassicerande stil 1934–36 ger den ett arkitekturhistoriskt värde eftersom det visar att 1920-talets stilideal fortfarande var gångbara trots att modernismen och funktionalismen vid det laget slagit igenom över nästan hela landet.

Byggnadens kvalitet är varierande, mellan mycket hög och mellan låg. Utsmyckningen och byggnadens ursprungliga arkitektoniska egenskaper håller mycket hög kvalitet, medan senare tiders ombyggnationer av kanslidelen delvis håller lägre kvalitet. Autenticiteten för utsmyckningen är hög medan den för de andra tre företeelserna är lägre eftersom de genomgått många förändringar. För värdet hos de första och andra företeelserna är det dock inte särskilt viktigt med en hög autenticitetsnivå, utan där är det mer angeläget att det pedagogiska värdet är högt vilket det ännu är så länge byggnaderna används som de gör i dag. Att det kyrkliga och det borgerliga förenats i en gemensam anläggning är sällsynt, och själva utformningen på anläggningen är representativ för den kvardröjande klassicismen under 1930-talet.

Sammanfattningsvis så har Hagakyrkan ett högt kulturhistoriskt värde. Huvudmotivet är dess höga samhällshistoriska värde, och ytterligare grundmotiv är arkitekturhistoriska, konstnärliga och arkitektoniska värden. Förstärkande motiv är kvalitet, pedagogiska värden och sällsynthet.

I innergårdens mitt finns en liten damm. I fonden ligger de två ursprungliga tjänstebostäderna. Den till vänster för kyrkan och den till höger för kommunen.

Nummertavlorna nås från ett utrymme bakom koret.

Sakristian är ett litet och delvis runt rum.

KÄLLOR

Otryckta källor

Borlänge kommunarkiv, Bygg- och kartkontoret

Dalarnas museums arkiv

Darphin, Jean-Paul, *Kulturbistorisk karakteristik, Hagakyrkan*, 2005

Uppsala landsarkiv, Borlänge kyrkbokföringsdistrikts arkiv, SE/ULA/11248

Uppsala landsarkiv, Stora Tuna kyrkoarkiv, SE/ULA/12218

Tryckta källor

Ahlberg, Hakon, *Dalarnas kyrkor i ord och bild*, Kronvall information i samarbete med Västerås stifts information, Falun, 1996

Domnarvets kommunalbus och Domnarvets-Borlänge församlingshem: Minnesskrift 1936, Dalarnes tidn.- & boktr. ab., Borlänge, 1936

Hagakyrkan 50 år : 1936–1986, okänd författare, tryckort och -år

Génétay, Cissela & Lindberg, Ulf, *Plattform Kulturbistorisk värdering och urval [Elektronisk resurs] : grundläggande förhållningssätt för arbete med att definiera, värdera, prioritera och utveckla kulturarvet*, Riksantikvarieämbetet, Stockholm, 2014

Unnerbäck, R. Axel, *Kulturbistorisk värdering av bebyggelse [Elektronisk resurs]*, Riksantikvarieämbetets förl., Stockholm, 2002

<http://www.raa.se/publicerat/9789172096073.pdf>

